

**Azərbaycan xalq şairi Səməd Vurğunun
obrazı rənglərin işığında**

Pərvanə Savalanlı

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: pp787801@gmail.com

Rəyçilər: s.ü.f.d., dos. S.Q.Sadıqov
s.ü.f.d., dos. E.N. Musayeva

Açar sözlər: rəngkarlıq, şair, muzey, rəssamlar, portret
Ключевые слова: картины, поэт, музей, художники, портрет
Key words: painting, poet, museum, artists, portrait

*El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənim sən,
Anam doğma vətənim sən!
Ayrılar mı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!*

Hər birimizin əzbərə dediyimiz bu şeir, təkcə bizim vətən sevgimizi təzahür edən sözlərdən ibarət deyildir, həm də Azərbaycan ədəbiyyatının poeziyası tarixində adı xüsusilə çəkilən Səməd Vurğun tarixini bizə xatırladır. Səməd Vurğun ədəbiyyatımızın dahi şairi olmaqla yanaşı, xarakteriyə seçilən şəxsiyyətlərdən olmuşdur.

O, Vəkilovlar adlanan nəslin ziyalı bir nümayəndəsindən idi. Mənsub olduğu ailənin istedadlı gənci öz yaradıcılığı dövründə zamanın axarına uyğun ibrətamiz fikirlərlə zəngin şeirlər yazmış, Azərbaycan şeirini hər kəsin diliylə təqdim etməyi bacarmışdır. Buna görə də Səməd Vurğun yaradıcılığı hər zaman diqqət mərkəzində olub, bu mövzu üzərində çoxlu məqalələr, dissertasiyalar, müxtəlif sənət ustaları tərəfindən işlənmiş nümunələr yaradılmışdır.

Nəzərə alsaq ki, Səməd Vurğun yaradıcılığında olan mətnin nəbzi indiki dövrümüzə uzlaşaraq hələdə aktual qalmaqdadır. Səməd Vurğun yaradıcılığına edilən müraciətlərin nəticəsidir ki, ona aid təsviri sənət nümunələrində öz əksini tapır. Belə ki, incəsənət əsərlərində yer alan bu obraz heykəltəraşlıqda, rəngkarların fırçasında, qrafik ustalarının illüstrasiyalarında bir nümunəyə çevrilmişdir.

Təsviri sənət obrazı olaraq təkcə Səməd Vurğuna aid rəsmlər deyil, onun əsərlərini xatırladan və xatirələrini əks etdirən epizodlarda işlənmişdir. Hər bir rəsm əsərində xarakterik obrazlar rənglər vasitəsi ilə təqdim olunur. Bu isə tamaşaçıda praktik görünüş rolunu oynayaraq təsəvvür yaradır.

Bu sənət nümunələrinin demək olarki bir qismi onun ev muzeyində qorunaraq şairin tarixini özündə saxlayır. Qeyd edək ki, Səməd Vurğunun ev muzeyində ona aid tarixi məlumatlar toplusu, şeirləri və məqalələri ilə yanaşı onun yaradıcılığına aid rəsm əsərləridə var.

Səməd Vurğuna aid əsərləri öz yaradıcılığında görmək istəyibdə, onu zəngin fırça ustalığı ilə təsvir etmiş rəssamlarımız çoxdur. Hələdə müraciət etməkdən çəkinməyənlər də var. Fuad Əbdürrəhmanov, O.Sadıqzadə, H.Zeynalov, K.Kazımzadə, Nəcəfqulu İsmayılov, D.Kazımov, T.Kərimov, A.Hüseynov və başqalarını misal göstərmək olar. Həmin rəssamlardır ki, şairin

həm portretini, həm də əsərlərinə aid təsviri sənət nümunələri yaratmışlar.

Xalq şairi Mikayıl Abdullayevin çəkdiyi tabloda biz Səməd Vurğunu obraz kimi təsəvvür edirik. Hər bir rəng tonlarını yerində vurğulayaraq portreti diqqətdə saxlayan rəssam tamaşaçıya nikbin bir şair xarakteri yaratmışdır. “Şairin gəncliyi” adlanan bu tablo 1973-cü ildə çəkilərək bizim obraz kimi canlandırdığımız Səməd Vurğunu tanıتماğa vasitə idi. Yağlı boya xüsusiyyətlərini daşıyan əsər təbiət qoynunda sanki seyrə dalan şairi yüksəklərə qaldırmışdı. Belə ki, tabloda əllərini dayaq edərək sanki başı ilə mənzerəni izləyən şair rahatlığını qoruyur.

Baxışları nəyisə düşündüyünü biruzə verən şair obrazını burdada ön plana çəkir. Rəngləri elədə önə çıxartmayan rəssam Səməd Vurğunun təmkinli simasına uyğun solğun rəng tonlarından istifadə etmişdir. Daşın üzərinə qoyduğu kitab və qollarının sərbəst duruşu şairin hansısa şeir haqqında fikirlərinə hakim olduğunu göstərir. Eləcə də əlindəki gül və ayaqlarının yalın olması təbiətin şairi necə mənimsədiyini sübuta yetirir. Arxa fonda azda olsa təsvir olunan mənzerə abu-havası, səmanın buludlara bürünərək axışı tablonu tamamlamışdır.

Səməd Vurğunun şeirindəki misralar xatırlanaraq tabloya mənə qatır.

Həyat! O çox zaman görünür iyrenc,
Bu səhnədə min bir qanlı pərdə var
Sən bu çətinliyə düşsən də,ey gənc,
İçimdə saxlanan qüdrətə yalvar.

Mikayıl Abdullayevin başqa bir yağlı boya tablosunda isə Səməd Vurğun Şüvalandakı bağ evində, tut ağacının altında yaradıcılıqla məşğul olarkən təsvir edilmişdir. Rəssam bu tablonu yağlı boya ilə 1944-cü il də şairin sağlığında çəkmişdir.

Diqqət yetirsək görürük ki, Səməd Vurğunun təsvirlərinin çoxunda şair yaradıcılıq düşüncələrinə qərğ olmuş ətrafdan sanki qopmuş kimi təsəvvür edilir. Mikayıl Abdullayev bu obraza olan diqqətini məhz rəsmlərində biruzə verərək vurğulayır. Ona görə də yaradıcı şairi təbiətin qoynunda ustalıqla naturadan yaratmışdır. Digər rəsmdəki kimi burdada şair qollarına dayaq kimi kitablardan istifadə etmişdir.

Nəzərə alsaq ki, Səməd Vurğun söz ustası və kitablara aid bir insandır, onu belə bir məqamda təsvir etmək məqsədəuyğundur. Rənglərdəki ahəngdarlığa fikr versək açıq tonların təbiətlə mübarizəsi özünü arxa fonda göstərir. Belə ki, təbiəti canlandırmaq üçün rəngli boyalardan istifadə edən rəssam şairin üz cizgilərində tünd tonlara müraciət etmişdir. Şəklə baxarkən rənglərin poeziyasını şairin timsalında görə bilərik.

Səməd Vurğuna aid təsvirlər yaradan rəssamın yaradıcılığında mütləqdir ki onun xarakteri aşkara çıxsın. Həm portret, həm də əsərlərinə aid rəsmlərində bu məlumdur.

Şairin digər bir rəsmini ustalıqla yaradan Nəcəfqulu İsmayılov öz əsərinə belə bir ad vermişdir “Şair, nə tez qocaldın sən”. İndiyə kimi Səməd Vurğunun rəsmləri arasında deyə bilərik ki ən mənalı obrazı sinvolizə edən bu tabloda şairi ətraflı təhlil edə bilərik. Hansı ki, şair burada dövrünün keşməkeşli bir vaxtalarında apardığı mübarizəni, yaradıcılığına həsr etdiyi illərini bir anın içində göz önünə atır. Rəssam dahi sənətkarı varlığı ilə ruhunu birləşdirərək belə bir əsər yaratmışdır. Səməd Vurğun adlı bir tablonun əsasında belə bitkin xarakter, vətənpərvər obraz boyalara qərğ olur.

Zəngin yaradıcılıq illərinin sonunda qocalan şair sanki ağır hərəkət etməyə can atır. Yenə də üz cizgilərində tünd rənglərdən istifadə olunub, bu şairin xarakterini bəlli edərək dahada əzəmətli olmasına şərait yaratmışdır. Obraza uyğun fondakı rənglərin ahəngidə vacib

məsələdən biridi. Şairin qocalığını tərənnüm edən tablodakı mənzərədə Səməd Vurğunu yansıdaraq saçlarını solmuş yarpaqlara, bozarmış havanı taqətsiz qollarına və simasına bənzədir. Diqqət yetirsək görürük ki, qələm ustasının təsvirləri yaradıcı ruhlu insanların ocağı olan təbiətdən seçmə mənzərələrdə olur. Eləcə də şairin rəsmləri. Hər bir rəsmdə şeirlərindən misralar beynimizə həkk edilir. Buna görə rəssam Nəcəfqulu İsmayılovda əsərinə şairin eyniadlı şeirini adını vermişdir. Aşağıdakı misraları rəsmə bərabər xatırlayaq.

Saç ağardı, ancaq ürək
Alovludur əvvəlki tək.
Saç ağardı, ancaq nə qəm!
Əlimdədir hələ qələm...
Bilirəm ki, deməyəcək
Bir sevgilim, bir də Vətən:
— Şair, nə tez qocaldın sən!

Bildiyimiz kimi, Səməd Vurğun Qazax qəzasının Yuxarı Salahlı kəndində anadan olduğuna görə uşaqlıq illərini də təbiət qoynunda, təmiz gözəllikdən zövq alaraq keçirmişdir. Buna görə də həmişə əsərlərində təbiəti ön plana çəkərək, mənzərənin necə vurğunu olduğunu açıq şəkildə biruzə verirdi. Rəssam Səməd Haqverdiyev öz əsərində, yağlı boya ilə işlədiyi təsvirində Səməd Vurğunun anadan olduğu kəndi əks etdirmişdir. Yuxarı Salahlı kəndinin ümumi təbiətini, mənzərəsini açıq rəngli tonlarda verərək kənd təsviri yaratmışdır.

Azərbaycan xalq şairi Səməd Vurğunun obrazını xalq rəssamı Davud Kazımov da canlandırmışdır. Şairin portret obrazında mənəvi aləmin açılması əsas göstərilmişdir. Şairin iki portretini canlandıran rəssam hər birinə ayrılıqda diqqət və zənginlik qatmağı bacarmışdır. Fərqli formada təsvir edilən şair öz baxışları ilə rəsmlərə rəng qatır. 1986-cı il də çəkilən portret yağlı boya ilə işlənmiş rəssamın istedadlı bacarığını aşkara çıxarmışdır. Öndən təsvir edilən rəsmdə şairin bir az ciddi, bir az da təmkinli baxışlarını vurğulaya bilərik. Getdikcə ağaran saçları diqqət çəkir. Üzündə yaradılan təccüb dolu ifadə rəssamın fikrincə sanki yazmaq istədiyi şeiri, demək istədiyi sözlərin susqun halına bənzəyir. İkinci portretə fərqli olaraq rəssam səmimi baxışlarla sanki uşaqlaşan şairi təsvir etməyə çalışıb.

Beləliklə, hər zaman əhəmiyyət kəsb edən təşkil edən xalq şairi Səməd Vurğunun obrazı rənglərin işığında olmuş və bundan sonra da olacaqdır.

Məqalənin aktuallığı. Səməd Vurğun yaradıcılığına edilən müraciətlər təsviri sənət nümunələrində də öz əksini tapmışdır. Xüsusən də qeyd olunan rəsmlərdə onun əsərlərini əks etdirən ayrı-ayrı epizodlar öz əksini tapmışdır ki, bu da məqalənin maraqlı olduğu qədər aktuallığını da sübut edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə müxtəlif zamanlarda tanınmış incəsənət ustalarının Səməd Vurğun yaradıcılığına müraciət etməsi nəticəsində yaranan əsərlərin geniş təhlili verilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, eləcə də tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Əliyev Z. Səməd Vurğun təsviri sənətdə. Bakı. 2011.
2. Vəliyev Ə. Ədəbiyyatımızın fəxri. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti, 1956, 12 may.

3. Abdullayev M. Şairin beş portreti. Panorama, 1996. 12 may

4. Bayramov A. Səməd Vurğun: ömür yolu və yaradıcılığından səhifələr. Bakı. 2015.

П. Саваланлы

Образ азербайджанского поэта Самеда Вургуна в свете красок

Резюме

В статье упоминается роль азербайджанского поэта Самеда Вургуна в азербайджанском изобразительном искусстве и путешествии нашего великого поэта в мир красок. Можно выделить примеры председательствующих художников, таких как Давуд Казымов, Михаил Абдуллаев, Наджафгулу Исмаилов, Тофик Каримов, Николай Поляков, Огтай Садыгзада и другие.

P. Savalanli

The image of Azerbaijani poet Samed Vurgun is in the light of colors

Summary

The article mentions the role of the Azerbaijani poet Samed Vurgun in Azerbaijan's fine art and traveling of our great poet to the colors world. Examples of artists presiding such as Davud Kazimov, Mikhayil Abdullayev, Najafgulu İsmayilov, Tofiq Karimov, Nikolay Polyakov, Ogtay Sadigzada and others can be emphasized.

Redaksiyaya daxil olub: 28.02.2019